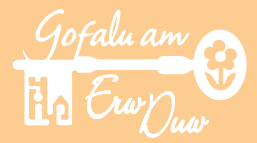

10. Arolygu am Blanhigion ac Anifeiliaid

Bydd y daflen hon yn egluro rhai dulliau arolygu syml i chi eu defnyddio i ddarganfod mwy am eich safle a sut mae'n newid dros amser.

Gellir rheoli safle claddu'n dda iawn heb arolygu fawr ddim ar y planhigion a'r anifeiliaid sy'n bresennol ond gall dysgu mwy fod yn ddiddorol. Dyma wybodaeth ar gyfer taflenni neu sgysiau a gall arwain at ymdeimlad gwych o gyflawni wrth i flodau gwyllt, ymlusgiaid neu adar yn magu gynyddu gydag amser.

Mae ffotograffiaeth ddigidol wedi ei gwneud yn llawer haws adnabod rhywogaethau nag yr oedd hi. Os oes gennych chi unrhyw amheuaeth, tynnwch lun o'r planhigion, y nyth, y glöyn byw neu'r tail sy'n achosi penbleth i chi. Cofiwch wneud nodyn o ddyddiad arolwg neu ddyddiad gweld rhywogaeth, a gadewch i Gofalu am Erw Duw wybod beth rydych yn ei ddarganfod.

AROLYGU AM BLANHIGION

Mae Gofalu am Erw Duw wedi comisiynu arolwg glaswelltir yn benodol ar gyfer tiroedd claddu, o'r enw Cyfaill Botanegol Tiroedd Claddu. Y nod yw i'r arolwg yma gael ei wneud gan bobl nad ydynt yn fotanegwyr, ond sydd â rhywfaint o wybodaeth am fathau o blanhigion: garddwr awyddus efallai? Mae'n cynnwys cyfrif nifer y gwahanol blanhigion mewn ardal, heb adnabod beth ydynt. Wedyn llunnir rhestr o'r holl blanhigion rydych chi'n gallu eu hadnabod. Ewch ati i lawrlwytho'r arolwg o'n gwefan a rhowch gynnig arni. Mae siartiau plygu'r Field Studies Council yn ddefnyddiol ar gyfer dechrau arni, a'r Allwedd Blodau Gwyllt. Byddem wrth yn ein bodd yn cael gwybod sut hwyl gawsoch chi arni!

Dyma blanhigion nodweddiadol glaswelltir cras a thwmpathog:

Ceirchwellt tal, byswellt, cawn penwyn a phanas y cawr.

Mewn ardal o laswellt twmpathog, mae'r planhigion hyn yn arwydd o reolaeth dda. Er hynny, os yw'r rhain yn cynyddu yn eich ardaloedd o laswellt tal flwyddyn ar ôl blwyddyn, yna ystyriwch eu torri'n amlach

(gweler taflen A2, Gofalu am Laswelltir).

Dyma blanhigion nodweddiadol glaswelltir mân:

Glaswelltau manach fel melynwellt a rhonwellt y ci cribog. Ymhlith y blodau mae; pys y ceirw, botwm crys, briallu Mair sawrus, cribau San Ffraid, llygad llo mawr, briwydd melyn, clafrllys a llyisiau Llywelyn. Os yw'r rhain yn aros yn gyson neu'n cynyddu, yna diolchwch i chi'ch hun; mae eich patrwm o dorri'r glaswellt yn gweithio.

Mae ffyngau'n arwydd da o hen laswelltir hefyd ac yn ffynnu mewn glaswellt sy'n cael ei dorri'n fyr. Cofnodwch y ffyngau sy'n bresennol ar y safle ac, os nad ydych yn gallu eu hadnabod, tynnwch eu lluniau pan maent wedi dod i'r golwg yn llawn, gan ddangos eu top ac oddi tanynt yn ddelfrydol. Mae nifer y ffyngau unigol yn dweud mwy wrthydych chi am y tywydd na'r ffwng, ond mae'n ddiddorol nodi ble maent yn ymddangos ar y safle.

Cysylltwch â Chymdeithas Grwpiau Ffwng Prydain a'r Gymdeithas Fotanegol. Oes grŵp lleol a fyddai'n hoffi ymweld â'ch safle claddu chi?

Cysylltwch â'r Gymdeithas Fotanegol i weld a oes gan grŵp lleol ddiddordeb mewn helpu i arolygu safle claddu.

Os oes rhywbeth amhosib ei adnabod, tynnwch lun ohono, gan gynnwys cymaint â phosib o'r planhigion (dail, blodau, hadau). Rhowch eich enw eich hun iddo (blodyn porffor, llun 1) nes dod o hyd i rywun sy'n gallu ei adnabod i chi.

Tegeirian y Gors

AROLYGU AM ANIFEILIAID

Amffibiaid ac ymlusgiaid

Nid yw nadroedd defaid yn dod i'r golwg yn aml, yn hytrach maent yn dod o hyd i lefydd i fwynhau cynhesrwydd yr haul a chadw allan o'r golwg. Darparwch 'wrthydych cysgod' iddynt, fel darn o dun rhydog.

Mamaliaid

Efallai na welwch chi unrhyw famaliaid mewn safle claddu ond yn aml iawn gallwch weld eu llwybrau a'u holion. Cadwch lygad am: olion traed mewn llaid meddal, tail ystlumod o dan y bondo, 'llwybrau' drwy laswellt tal (daw'r rhain yn

10. Arolygu am Blanhigion ac Anifeiliaid

amlwg ar ôl torri), bylchau a llwybrau drwy wrychoedd, nythod neu flew wedi'u dal mewn gwrychoedd neu'n cael eu defnyddio mewn nythod adar. Cysylltwch â'ch Cymdeithas Mamaliaid leol i weld a oes ganddynt ddi-ddordeb mewn ymweld â'ch safle a dal rhywfaint o famaliaid byw efallai.

Adar

Edrychwch ar daflen B4, Gwenoliaid duon ac adar eraill, am awgrymiadau arolygu. Cysylltwch â'ch cofnodwr adar sirol, yr ymddiriedolaeth natur neu'r RSPB i holi am bobl leol frwd i helpu.

Glöynnod Byw ac Infertebrata Eraill

Mae glöynnod byw'n gymharol hawdd eu hadnabod ac yn rhoi syniad i chi o ba mor dda yw safle claddu ar gyfer infertebrata eraill hefyd. Mae safle gyda nifer ac amrywiaeth dda o löynnod byw yn debygol o fod yn gartref i lawer o rywogaethau eraill hefyd. Mae Butterfly Conservation wedi dyfeisio arolwg mynwentydd, fel y disgrifir isod. Ar gyfer mynwent fawr, dewiswch fwy nag un 'llwybr'.

Arolwg Glöynnod Byw

1. Dewiswch llwybr drwy'r fynwent ble gwelwch chi fwyafrif y glöynnod byw. Dylai'r llwybr hwn fod mor agos at 100 metr (cam) o hyd â phosib. Dylai fod yn llwybr y gellir ei ailadrodd ymhen blynnyddoedd i ddod - gan ddilyn llwybr presennol os yn bosib.
2. Cerddwch y llwybr ddwywaith y flwyddyn; y tro cyntaf ar ddiwrnod heulog cynnes ym mis Mai, yr ail dro ar ddiwrnod heulog cynnes rhwng canol mis Gorffennaf a chanol mis Awst. I gael y canlyniadau gorau, dylid gwneud hyn ar ôl 11 yn y bore a chyn 4 yn y prynhawn. Ceisiwch ddewis diwrnod pan nad yw'r gwynt yn chwythu'n rhy gryf (dim ond awel ysgafn

ddylech chi ei themlo ar eich wyneb) oherwydd mae glöynnod byw yn mynd i chwilio am gysgod mewn gwynt cryf ac yn fwy anodd eu canfod.

3. Cyfrwch yr holl löynnod byw rydych chi'n eu gweld o fewn 2 i 3 metr y naill ochr i chi. Ar ddiwedd y daith, cyfrwch nifer y rywogaethau rydych chi wedi'u gweld a faint o bob rywogaeth rydych chi wedi'u gweld.

Cyngor; edrychwch ar bennau blodau fel y bengaled am löynnod byw yn gorffwys neu'n bwydo.

Canlyniadau

Cofiwch roi gwybod i Gofalu am Erw Duw os ydych chi wedi cynnal yr arolwg yma ac anfonwch eich canlyniadau atom ni. Efallai y bydd gan eich Grŵp Cadwraeth Glöynnod Byw lleol ddi-ddordeb hefyd.

Gwneud cofnod biolegol

Ceir cofnodion cenedlaethol o rywogaethau o blanhigion ac anifeiliaid sydd wedi'u hadnabod eisoes. Efallai eich bod wedi gweld y rhain wrth ddod i wybod am y safle claddu i ddechrau (edrychwch ar daflen A1, Y Pump Cam). Gadewch i'ch ymddiriedolaeth natur leol, y cofnodwyr sirol neu staff cofnodi'r awdurdod lleol wybod beth rydych chi wedi bod yn ei weld a cheisiwch wneud arfer o anfon eich cofnodion atynt bob blwyddyn. Byddant yn gallu rhoi cyngor ynghylch sut mae gwneud cofnod a pha wybodaeth ddylid ei chynnwys. Os ydych chi'n ansicr ynghylch rhywbeth, tynnwch ei lun.

Edrychwch yn y wefan 'I Spot' – mae'n helpu gydag adnabod a gwneud cofnodion.

Gadewch i Gofalu am Erw Duw wybod os byddwch yn gweld nadroedd defaid neu ymlusgiaid eraill, draenogod, capiau cwyr, gwenoliaid duon yn magu neu os oes gennyh chi ywen hynafol.

Cysylltiadau defnyddiol

Cadwraeth Amffibiaid ac Ymlusgiaid, www.arc-trust.org

Cymdeithas Grwpiau Ffwng Prydain, www.abfg.org

Cymdeithas Fotanegol Ynysoedd Prydain, www.bsbi.org.uk

Butterfly Conservation, www.butterfly-conservation.org

Gofalu am Erw Duw, www.caringforgodsacre.org.uk

I Spot, www.ispot.org.uk

Cymdeithas y Mamaliaid, www.mammal.org.uk.

Darllen defnyddiol

Mae siartiau plygu'r Cyngor Astudiaethau Maes yn adnoddau rhagorol ar gyfer dechrau adnabod ac arolygu bywyd gwyllt.

Edrychwch ar Gofalu am Erw Duw; Canllaw i Fwyd Gwyllt Tiroedd Claddu.

Cyfaill Botanegol Tiroedd Claddu, Gofalu am Erw Duw.

The Wildflower Key - Francis Rose, Frederick Warne Books.

Llygoden goch